

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Тыва

Чеди-Хольский кожуун

МБОУ Ак-Тальская СОШ

РАССМОТРЕНО

СОГЛАСОВАНО

УТВЕРЖДЕНО

Руководитель ШУМО

Зам. директора по ВР

Директор школы

 Эренчин Б.М./

 Ондар А.С.Ш./

 Сотпа У.Д./

[Протокол № 1]

[Приказ №20]

[Приказ № 20]

от «29» августа 2024 г.

от «30» августа 2024 г.

от «30» августа 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

По внеурочной деятельности
«ТӨРӨН ДЫЛЫМ (МОЙ РОДНОЙ ЯЗЫК)»

для обучающихся 1-4 классов

с. Ак-Тал 2024

Документ подписан электронной подписью

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ АК-ТАЛЬСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ
ШКОЛА ЧЕДИ-ХОЛЬСКОГО КОЖУУНА РЕСПУБЛИКИ ТЫВА, Сота Урана
Дужук-ооловна, Директор

26.09.24 06:59 (MSK)

Сертификат 8BD1DF16DDC8D69F1956CCCE3F18FEFA

**КЛАССТАН ДАШКААР «ТӨРЭЭН ДЫЛЫМ – ЭРТИНЕ-БАЙЛААМ»
ӨӨРЕДИЛГЕ КИЧЭЭЛДЕРИНИҢ КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИКТИГ ЧИЖЕК
ПЛАННААШКЫНЫ**

Өөредилгениң ажилчын программазының тематиктиг планнаашкынын тургузуп тура, аңгы-аңгы бөлүктөрүни өөредирде болгаш кижизидерде ажыглаар өөредилге-методиктиг материалдар болур электроннуг (чурагайлыг) өөредилге ресурстарын ажыглаарының аргаларын кичээнгейге алып. Дидактиктиг сорулгаларны боттандырарда ажыглаар электроннуг (чурагайлыг) хевирде кылдырган информация-харылзаа технологияларының ресурстары РФ-ның Өөредилге дугайында хоойлу-дүрүмнөринге дүүшкөн турар уjurлуг.

1 класс

Чылда - 33 шак, неделяда - 1 шак.

№	Программа ның кезээ	Кичээлдин темазы	Темазы	Өөредилгениң ажыл-чорудулгазы	Шагы
		Белеткел үези			
1	Чугаа үннери	Чугаа деп чүл?	Амыдыралга шын, аянның чугааның ужур-дузазы.	Сөс, домак, чугаа дугайында билип алганын байыдар, схема дузазы-биле ылгап өөредир.	1
2		Ажык, ажык эвес үннер оранынче аян- чорук	Ажык болгаш ажык эвесүннер- биле таныжылга.	Ажык үннерни кызыл, ажык эвесүннерни көк төгерикигештер –биле аңгылаарын өөөредир. Ажык үннер дааштан тургустунар, ажык эвес үннер дааш болгаш шаптыктан тургустунар.	1
3		Мен үннерни билир мен	Ажык, ажык эвес үннерни ылгап билири	Домакты сөстөргө чарып тывары.Сөстөрни слогтарга чарып, сөстөр иштинден ажык, ажык эвес үннерни тып билири.	1
		Үжүглел үези. Бирги чада			
4	Үннер болгаш үжүктөр. Ажык болгаш, ажык эвес үннер	Үжүктөр- биле ужуражылга	Аа, Лл деп үжүктөрниң шын, чараш бижилгези.	[а], [л] деп үннерниң үжүктөрин шын бижип билирин уламчылааркыска, узун, ажык, ажык эвезин ылгап өөөредир.	1
5		Оюн- баштак О база мөге- шыырак М деп үжүктөр	Оо, Мм деп үжүктөрниң шын, чараш бижилгези.	Оюннар дузазы-биле О, М деп үжүктөрни шын ададып өөредири, бижикке үжүктүн кезектерин шын чоргузары. Бижимел үжүктөрни шын бижири	1
6		Айга дөмей С база чадага домей Н.	Сс, Нн деп үжүктөр кирген сөстөрниң номчулгазы болгаш бижилгези.	[с], [н] деп үннер - ажык эвесүннер. Оларны схемага көк төгерикигештер-биле демдеглөп өөөредир.	1
7		Сөстөр делегейи	Быжыглаашкын кичээли. Словарьлыг диктант.	Өөрөнгөн үжүктөри кирген словарьлыг диктант бижидер. Үн,үжүк сайгарылгазын кылып.	1

8		Шын бижип өөрениил	Дүжүрүп бижилге.	Дөзевилел кыры-биле бир одуругга бижээш, башкының үлегерин көрүп оргаш, домактарны шын чараш бижип өөредир.	1
9		Чыл деп сөстү эгелээн, чыдын билбес үжүктөр	Чч, Ыы деп үжүктөр кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези.	«Хуулгаазын көзенектерниң чажыды» деп оюнну чорудар. Төгөрөкчигештерниң үннүн көрүп тургаш, херек үжүктөрнинемишаан, бижип өөредир	1
10		Урук, урук узун урук.	Уу, Рр деп үжүктөр кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези	Ажык ажык эвес үннерни катаптап шын номчуп, бижип өөренир. Сөс иштинден туружун шын тодарадып өөредир.	1
11		Тыва дылдың онзагай ажык үннеринин үжүктери Ү база Ө.	Үү, Өө деп ажык үжүктөр кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези. Үжүктөрнүн шын бижилгези	Ажык үннерни катаптаар. Баштай кыска ажык слогтарны, оон соонда узун ажык слогтарны тургузуп өөрөткөш, хаалчак слогтуг сөстөрни шын номчуп өөредир. Ү-биле Ө-нүн дөмөйболгаш ылгалдыг чүүлүн тодарадыр тайылбырлыг бижилгени чорудар.	1
12		Инектигде тодуг, имиртинде кончуг.	Ии деп үжүктөр кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези.	Схемага и-ни кызыл төгөриктер- биле демдеглээш, кыска узун ажык слогтарны тургускаш, чаа сөстөр тургузуп өөредир.	1
13	Чугаа сайзырады лгазы	Билиин хына	Өөредиглиг диктант.	Кыска, узун ажык үннерлиг сөстөрни шын бижип өөредир. Домакты бижиткеш, схеманы шын шыйыг-биле шын көргүзөр, а домактын төнгенин улуг сек-биле демдеглеп көргүзөр.	1
14	Үннер болгаш үжүктөр. Ажык болгаш, ажык эвес үннер	Эштигде хөглүг, эптигде күштүг.	Ээ, е деп үжүктөр кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези.	Сөс эгезинге кыска дыңналырболза, чаңгыс э-биле бижиирин, сөстүн эгезинге, ортузунга, сөөлүнге узадыр адаттынар болзайи ээ бижиирин быжыглапөөредир. Кыска дыңналыр болза е-биле бижиирин быжыглап өөредир.	1
15		Олуарым борбак сандай Ойтур кагза, Шш- ка дөмөй	Шш, деп үжүктөр кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези.	[ш] деп үн кирген слогтар, сөстөр, домактарны бижип өөредир. Ол сөстөр-биле домактарны чогааткаш, схемазын шыяр.	1

			Ийиги чада		
16	Үннер болгаш үжүктөр. Ажык болгаш ажык эвес үннер	Таныжаалы: Д, Б деп ажык эвес үжүктөр	Дд, Бб деп үжүктөр кирген сөстөрнүң номчулгазы болгаш бижилгези.	Д, Б деп үннернин шын адап, бижидип өөредир. Д, Б деп үн-нернүң үжүү кирген сөстөрдө д, б деп үжүктөрнүң туружун хайгаарап өөредир.	1
17		Тыва сөстөр ортузунда Г,В деп үжүктөр	Гг, Вв деп үжүктөр кирген сөстөрнүң номчулгазы болгаш бижилгези.	[г], [в] деп үннер сөстүң кайызынга таваржып турарын өөрөткөш, немей тайылбыр чорудар: г, в деп үннернүң үжүктөрүн тыва сөстөрнүң эгезинге хереглес.	1
18		Шын бижийин	Номчулга. Өөредиглиг диктант.	Дөзевилел кыры-биле бир одуругга бижээш, башкының үлегерин көрүп оргаш домактарны шын чараш бижип өөредир.	1
19		Т-ны Д-дан ылгап өөрөн	Катаптаашкын. Шын адалга болгаш бижилге. Д – Т.	Чаа слогтарга чаңгыс үжүк азыслог немеп тургаш, чаа сөс тургузарынга мергежилгелер чоргузуп өөредир (та-раа, то-н,ту-р). Т биле Д-ни слог сөс эгезинге турда шын адап, номчуп өөредир.	1
20		Таныжаалы: тыва үжүк <i>Ң</i> .	<i>ң</i> деп үжүк кирген сөстөрнүң номчулгазы болгаш бижилгези.	<i>Ң</i> деп үннү адап турувуста, дылдың соо аасты дуглаптарга, өкпеден үнген хей думчук таварты үнер деп билигни өөредир.	1
21		Ийи чагы тудушкаш, Х деп үжүк болу берген.	Хх, Йй деп үжүктөр кирген сөстөрнүң номчулгазы болгаш бижилгези.	Шын номчудуп бижидип өөредир <i>Й</i> кирген сөстөрнү слогтарга чарып өөренир. <i>Й</i> деп үжүк сөстүң кайызынга турарын илередир.	1
22		Таныжаалы: З, Ж деп үжүктөр.	Зз, Жж деп үжүктөр кирген сөстөрнүң номчулгазы болгаш бижилгези.	Эжеш ажык эвес үннернүң шын адалгазының тайылбырын чорудар: с деп үн күштүг, з деп үн кошкак адаарын билиндирер.	1
23		Кичээнгейлиг болуул, өңнүк!	Номчулга. Өөредиглиг диктант.	Дөзевилел кыры-биле бир одуругга бижээш, башкының үлегерин көрүп оргаш, домактарны шын чараш бижип өөредир.	1
			Үшкү чада		
24	Үннер болгаш үжүктөр. Ажык болгаш, ажык эвес үннер	Кичээнгейлиг бол!	Ъ (кадыг демдек). Өк-биле адаар ажык үннерлиг сөстөрнү адаары болгаш оларга <i>ъ</i> (кадыг демдекти) бижири.	Узадыр, кыскаладыр, өк-биле адаар ажык үннерни будавайн,шын дыңнап, номчуп билиринге өөредир.	1
25		«Кажар	Ее, Ёё деп	Үжүктүң шын бижилгезин,	1

		үжүктөрнүн чажыды»	үжүктөр кирген	адалгазын үжүктөрнү адап турда бижикке, чаңгыс үжүк-биле бижиирин, тыва сөстөрнүн эгезинге Етурбас, Ё турар деп билиндирип өөредир. дыңнап, ылгап билиринге өөредир.	
26		Кажар үжүктөр	Яя, Юю деп үжүктөр кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези.	Я, Ю деп үжүктөр чааскаан слог тургузарын билиндирер. Шын бижилге. Фонетиктиг сайгарылга	1
27	Үннер болгаш үжүктөр	Хуулгазын үжүк	Ь(чымчак демдек) кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези.	Ь (чымчак демдек) кирген сөстөрнүн слог, үннүг анализинкылып өөредир.	1
28		Тыва сөстөрдө чок үжүктөр	Фф, Цц, Щщ деп үжүктөр кирген сөстөрнүн номчулгазы болгаш бижилгези.	Эжеш ф-в, ц –с, щ-ш деп үжүктөрнүн үннерин шын ададып, бижидип өөредир.	1
29	Үжүктөр	Үжүктөр бүлөзи	Алфавит-биле	А-дан эгелээш Я-га төнгөн үжүктөрнүн чыскаалын Алфавит дээр. Үжүк бүрүзү туруштуг. Тыва алфавитте 36 үжүк бары.	
30		Үжен алды	Алфавит дугайында билип алганы. Ооң иштинде үжүктөрнү аңгы-аңгы бөлүктөргө чарары.	Төлевилел «Мээң алфавидим» Үжүктөрнү ажык, ажык эвес деп бөлүктээри. Үжүктөргө тураска-аткан шүлүктөр, номчугаштары.	
31	Дылым – байлаам. Түңнел кичээлдер	Билиин хына!	Өөредиглиг диктант.	Дөзевилел кыры-биле бир одуругга бижээш, башкының үлегерин көрүп оргаш, домактарны шын чараш бижип өөредир.	1
32 - 33		Үжүглелди дола алган, үжен алды үжүктөр.	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын	Уругнун шын, чараш, чазыг чок бижиирин чедип алыры-биле ажылдар.	2

1 класс

Чылда - 33 шак, неделяда - 1 шак.

№	Кичээлдин темазы	Шагы	Хуну	
			план	факт
	Белеткел үези			
1	Чугаа деп чүл?	1		
2	Ажык, ажык эвес үннер оранынче аян-чорук	1		
3	Мен үннерни билир мен	1		
4	Үжүктер- биле ужуражылга	1		
5	Оюн- баштак Обаза мөге-шыырак Мдеп үжүктер	1		
6	Айга дөмей С база чадага дөмей Н.	1		
7	Сөстөр делегейи	1		
8	Шын бижип өөрениил	1		
9	Чыл деп сөстү эгелээн, чыдын билбес үжүктер	1		
10	Урук, урук узун урук.	1		
11	Тыва дылдың онзагай ажыкүннеринин үжүктери Ү база Ө.	1		
12	Инектигдетодуг, имиртинде кончуг.	1		
13	Билинхына	1		
14	Эштигдехөглүг, эптигдө күштүг.	1		
15	Олурарым борбак сандай Ойтур кагза, Шш- ка дөмей	1		
16	Таныжаалы: Д, Б деп ажык эвес үжүктер	1		
17	Тыва сөстөр ортузунда Г,В деп үжүктер	1		
18	Шын бижиийн	1		
19	Т-ны Д-данылгап өөрөн	1		
20	Таныжаалы: тыва үжүк Ң.	1		
21	Ийи чагытудушкаш, Х деп үжүк болу берген.	1		
22	Таныжаалы: З, Ждеп үжүктер.	1		
23	Кичээнгейлиг болуул, өңнүк!	1		
24	Кичээнгейлиг бол!	1		
25	«Кажар үжүктерниң чажыды»	1		
26	Кажар үжүктер	1		
27	Хуулгазын үжүк	1		
28	Тыва сөстөрдө чок үжүктер	1		
29	Үжүктер бүлези			
30	Үжен алды үжүк			
31	Билинх хына!	1		
32	Үжүглелди дола алган, үжен алды үжүктер.	2		
33				

2 класс

Чылда - 34 шак, неделяда - 1 шак.

№	Программаның кезээ	Кичээлдин темалары	Теманың утказы	Өөредилгениң ажыл-чорудулгазы	Шагы	Ажыглаар материалдар
1	Кириилде кичээл. Катаптаашкын	Үжүктерни танып көрөм	Аас болгаш бижимел чугаа. Ажык үннерболгаш үжүктерге катаптаашкын.	Чугаа, домак, сөс, слог, үн, үжүк катаптаашкыны. Ажык үжүктернин хевирин сактып тургаш, сакпыттарның дузазы-биле ажыкүжүктерни тургузар. Ажык үннер, үжүктерни номчуур, бижиirin катаптаары. Эртем-билигге уругларның сонуггалын оттурар.	1	«Тыва уруглар чогаалы», Кызыл, 1996ч., ар.94, О. Сувакпит «Ажыкүжүктер»
2		Домактан тургус	Чугаа, домак, сөс, слог, үн, үжүк билиглерни катаптаар. Домак тургузуп өөренир.	Чугаа, домак, сөс, слог, үн, үжүк катаптаашкыны. Домак биле чугаанын ылгалын быжыглап өөредир.	1	И.Ч.Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, 1967ч., ар.43-48; мерг.93, 96, 98; А.А.Алдын-оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.45,
3		«Чаржып ойнаал!»	Сөзүглел. Катаптаашкын.	Уругнуң чүве сактып алырын сайзырадып, сөзүглелде домактарны көрүп бижиир диктант кылдыр бижидер. Уругну өөредилге херекселдеринге камныг, арыг-силиг чорукка кижизидер.	1	«Домактар тургузар» А.А.Алдын-оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.34, Диктант «Чагыг»
4	Фонетика, орфоэпия, графика, орфография	Үннерни тудалыңар!»	Ажык болгаш ажык эвес үннерге катаптаашкын.	Уруглар ажык болгаш ажык эвес үннерни адап турда ылгалын болгаш дүрүмнерин катаптавышаан, быжыглаашкын ажылын чоргузар. Бижип алган чүүлүнде ажык үжүктерни кызыл карандаш-биле демдегледип ылгаары.	1	«Тыва дыл», 2 класс, ар.23-25, дүрүмнер; Тоол «Ажык болгаш ажык эвес үжүктер-ниң чарыжы»
5		«Күстүн беримчези»	Чурук-биле ажыл. Чугаа сайзырадылгазы	Чурукка чугаа тургузар, ат бээр. Хуу аттарның шын бижилгези, санай адаан сөстөрнүң аразынга бижиик демдээн салырынга катаптаашкын.	1	Чурук «Күстүн беримчези»; «Тыва уруглар чогаалы», Кызыл, 1996ч., ар.96, Ш.М. Даржай «Берингир күс» И.Ч.Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, 1967ч.,

						мерг.126, ар.63-64.
6		Тывынгырлар мөөрейи: «Чугула херекселдер»	Өөредилге словарьлыг диктант бижири.	Өөредилге херекселдеринин аттарын тывалап адап, бижидип өөредир. Уругларның сөс курлавырын байыдар. Чижээ: демир-үжүк, карандаш хавы, шугум, кыдырааш, балааш дээш оон-даа өске. Өөредилгеге сонуургалдыг, ажыл-ишчи, эртемнергеынак уругларны өстүрери. Бижип алган чүүлүндө ажык үжүктөрни кызыл карандаш-биле демдеглеп ылгаары.	1	Өөредилге херекселдеринин предметтиг чуруктары; Экер-оол Кечил-оол «Чечектерим», ар.8, «Бичиилер
7		Шын номчуп, бижи	Кыска болгаш узадыр адаар ажык үннер болгаш үжүктөр. Үннерниң сөстөр утказынылгаары: чон —чоон, чуга—чугаа.	Сөстөрдөн кыска болгаш узун ажык үннерни тыптырып, оларның аас болгаш бижимел чугаага улуг үлүг- хуузун (ролюн) биле демдеглеп ылгаары.	1	И.Ч.Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, 1967ч., § 6 Кыскаладыр болгаш узадыр адаттынар
8		Шын номчуп бижи	Кыска болгаш узадыр адаар ажык үннерниң үжүктөрүн шын бижири.	Кыска болгаш узадыр адаар ажык үннерлиг эжеш сөстөрниң утказын хандыр билирин болгаш шын бижиирин чедип алыр. Бижип алган чүүлүндө ажык үжүктөрни кызыл карандаш-биле демдеглеп ылгаары.	1	А.А.Алдын-оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл,2010ч., ар.35
9		Кичээнгей лиг бол!	Өк-биле адаар ажык үннүг ь (кадыг демдек) бижиир сөстөргө катаптаашкын	Өк-биле адаар ажык үннүг, ь (кадыг демдек) хереглеп бижиир сөстөргө слогтар немежип турда шынбижиирин чедип алыр. Үн-үжүк сайгарылгазы. Уругларның чугаазын сайзырадыр.	1	Сюжеттиг чурук; И.Ч.Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, 1967ч., мерг.192, ар.92.
10		Кичээнгей лиг бол!	Өк-биле адаар ь (кадыг демдек) биживес сөстөр	Өк-биле адаар ажык үннүг, ь (кадыгдемдек) хереглеп бижиир болгаш ь (кадыг демдек) чокка бижиир сөстөрниң шын адалгазы, номчулгазы болгаш бижилгезин чедип аар. Үн, үжүк сайгарылгазы. Уругларның сөс курлавырын байыдар.	1	Сюжеттиг чурук
11 12		Эдертиг деп чүл ол?	Эдертиг. Частырыглар- биле ажыл	Эдертигниң сөзүглелин шын дыңнап, утказын билип алыр болгаш план ёзугаар айтырыглар дузазы- биле бижидип өөредир. Черлик дириг амытаннарга кичээнгейлиг болуп, бойдушту	2	А.А.Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы», Кызыл-1982ч., ар.7, эдертиг «Чараа-чечен»

				хумагалаарын кижизидер. Ажылда частырыгларны илередип, оларны дүрүмнерге даянып эдеринге өөредир.		
13		Ажык эвес үннерни ылгап өөрөн!	Ажык эвес үннер болгаш үжүктөр	Дүлөй болгаш ыткыр ажык эвес үннерниң ылгалын хайгаарадып, ыткыр ажык эвес үннер сөс сөөлүнгө турбас, чүглө [г] деп үннүн үжүү сөс сөөлүнгө чоруурун база дакпырлап бижиир ажык эвес үжүктөрниң шын бижилгезин быжыглап өөредир. Дүлөй ажык эвес үжүктөрни ногаараарты, ыткыр ажык эвес үжүктөрни көгөрти дем деглеп, ылгаары.	1	И.Ч.Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, 1967ч., мерг.31, ар.14; А.А.Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы», Кызыл, 1982ч., ар.62, «Садыгжызы чоксадыг»
14		«Тии чок торгум, дизи чок чинчим»	Эгезинде <i>т-д</i> деп үннер кирген сөстөр	Сөс эгезинге <i>т-д</i> -ни шын дыңнаары, адалгазын хайгаараары, шын адаары, номчууру, бижири. Сактып бижилге. Дүлөй ажык эвес үжүктөрни ногаараарты, ыткыр ажык эвес үжүктөрни көгөрти демдеглеп, ылгаары.	1	И.Ч. Эргил-оол «Ты- ва дыл», Кызыл, 1967ч., § 4, ар.16-18(башкы боду шилип алып)
15		Кичээн-гейлиг бол!	Чаңчыл ёзугаар <i>т</i> -биле бижиир сөстөрниң шын бижилгези.	Чаңчыл ёзугаар <i>т</i> -биле бижиир сөстөрни: <i>тыва</i> (кижи), <i>Тыва</i> (чурт), <i>тайга</i> , <i>туман</i> , <i>тур</i> , <i>Тес</i> , <i>Туран</i> деп сөстөрни болгаш олардан укталган сөстөрниң эгезинге [д] деп кошкакүн дыңналыр, а бижиирде күштүг <i>т</i> деп үжүк-биле эгелеп бижиирин уругларга билиндирер.	1	Сюжеттиг чурук
16		Сөс эгезинде эжеш үннер	Эгезинде <i>п-б</i> деп үннер кирген сөстөр.	Сөс эгезинге <i>п-б</i> -ни шындыңнаары, адалгазын хайгаараары, шын адаары, номчууру, бижири. Сактып бижил- ге. Дүлөй ажык эвес үжүктөрни ногаараарты, ыткыр ажык эвес үжүктөрни көгөрти демдеглеп, ылгаары.		И.Ч.Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл 1967ч., ар.7, мерг.11; мерг.35, ар.15.
17		Сөс эгезинде эжеш үннер	Эгезинде <i>к-х</i> деп үннер кирген сөстөр	Сөс эгезинге <i>к-х</i> -ны шын дыңнаары, адалгазын хайгаараары, шын адаары, номчууру, бижири. Сактып бижил-ге.	1	А.А.Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы» Кызыл-1982ч., арын16 «Үгү»
18.		Үлегерлээн сөстөр	<i>Ф, ц, щ</i> деп үжүктөрлиг орус дылдан	<i>Ф, ц, щ</i> деп үжүктөр кирген сөстөрни шын адаары, номчууру, бижири. Сөс	1	А.А.Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы»,

			үлегерлээн сөстөрнийн шын бижилгези.	курлавырын байыдары.		Кызыл,1982ч., ар.11, «Мээн ачам»; мерг.36, ар.15.
19.		Үлегерлээн сөстөр	Сөске чымчак демдекти (ь) хереглээри.	Орус дылдан үлегерлээн демдектиг (ь) сөстөрнийн шын адалгазы, бижилгези. «Кышкы оюннар» чурук-биле ажыл, күш-культура, спортка ынак болурунга кижизидер. Үн, үжүк сайгарылгазы.	1	ОоржакДелгер-оол «Хензигбейлер», Кызыл, 1993ч., ар.31 «Ойнаар-тейим»
20 21		Кажар үжүктөр	Е, ё, ю, я деп үжүктөрлиг сөстөр.	Е, ё, ю, я деп үжүктөрлиг сөстөрнийн шын бижилгези. Үн, үжүк сайгарылгазы. Сөзуглелде кажар үжүктөрлиг сөстөрни утказының аайы-биле немеп бижиир.	2	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, 1967ч., мерг.59, 64,70,74; (ар.26, 28, 33, 35).
22	Слог. Сөс көжүрүлгези	Сөстөр	Слогтар. Сөстөрни көжүрери.	Сөстөрни слогтарга чарарынга, слогтап көжүреринге катаптаашкын. Уругларны бичиизинден найыралдыг чорукка кижизидер.	1	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, 1967ч., мерг.25, ар.11; мерг.183, ар.88; мерг.206, ар.101.
23	Фонетика, орфоэпия, графика, орфография	«Кым хөй сөс тыварыл?»	Үн, үжүк сайгарылгазы.	Үннеринин болгаш үжүктөринин саны дүүшпес сөстөр: үнү үжүүнден биче (ь, ь демдек кирген сөстөр), үжүү үнүнден хөй (узуң ажык үннерлиг сөстөр), үнү үжүүнден хөй (я,е,ё,ю деп үжүктөр кирген сөстөр) тыптырар. Үн-үжүк сайгарылгазы.	1	Практиктиг кичээл
24	Лексика болгаш морфология	Кырганнар каяа-даа хүндүлүг!	Кым? Чүү? деп айтырыгларга харыылаттынар сөстөр.	Кым? Чүү? Деп айтырыгларга харыылаттынар сөстөргө айтырыгларны шын салып, оларны өске сөстөрдөн ылгалын ханыладыр өөредир. Уругларны эвилен-ээлдек чорукка кижизидер.	1	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, 1967ч., мерг.143, ар.71; мерг.148, ар.73.
25		Өң- чүзүнүн көргүзөр сөстөр	Кандыг? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр.	Кандыг? Деп айтырыгларга харыылаттынар сөстөргө айтырыгларны шын салып, оларны өске сөстөрдөн ылгалын ханыладыр өөредир, оларның чувелерни көргүзөр сөстөр-биле харылзаазын хайгаараар. Уругларнын сөс курлавырын байыдар.	1	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл» Кызыл,1967ч., мерг.164,165, 173, ар.80-82
26		Кежээпейлер бис(уругларга дузавыс)	Канчап тур? канчаар? канчалган?	Канчап тур? канчаар? канчалган? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөрни	1	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл» Кызыл,1967ч.,

				өске чугаа кезектеринден ылгап, оларның чувелерни көргүзөр сөстөр-биле харылзаазын быжыглап катаптаар. Уругну куш-ажылга ынак болурунга кижизидер.		мерг.153,156,157, ар.75-77.
27	Бижимел чугаа сайзырадылгазы	Чогаадыг	Ат, фамилия болгаш чурттар, хоорайлар аттарына улуг үжүк.	Чогаадыгны айтырыглар дузазы- биле бижири. Хуу аттарга улуг үжүк бижири катптаар. Төрел аймааның төөгүзүнге сонуургалды оттурар.	1	Карта. Кижибүрүзүнүн төрел аймааның ыяжы. (Родословное древо)
28	Лексика болгаш морфология	Шола аттар	Азырал амытаннарнын шола аттарына улуг үжүктү бижири	Дириг амытаннарнын шола аттарын шын бижири чедип алыр, сагынгыртывынгыр чорукка кижизидер.	1	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл» Кызыл,1967ч., мерг.114,115,116, ар.113,114,115.
29		Дазылдарын тып	Төрел сөстөр.	Айтырыгларга даянып төрел сөстөр тургузуп база шын оларның дазылынтодарадып, шыйыг-биле ылгап көргүзерин быжыглаар. Бойдуска ынак чорукка кижизидер.	1	Ооржак Делгер-оол «Хензигбейлер», Кызыл, 1993ч., ар.23, «Билдим, акый, чаражын!»; ар.22, «Диичигеш»
30		Кезээде-ле чунар херек!	-ла, -ле, -на, -не, -даа деп артынчы сөстөрни шын бижири.	-ла, -ле, -на, -не, -даа деп артынчыларны дефистеп шын бижири быжыглап катаптаар. Уругларны арыг-силиг чорукка кижизидер.	1	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл» Кызыл, 1967ч., мерг.202, ар.97.
31	Домак болгаш харылзаалыг чугаа	Бижик демдээн шын сал	Домак болгаш харылзаалыг чугаа.	Сөзүглелге ат чогаадып, темазын болгаш кол бодалын тодарадып билер болур. Сөзүглелде домактар харылзаазын айтырыглар дузазы-биле илередири. Домак төнгөн утканы илередир деп чүвени билиндирери. Домактын чугула болгаш ийиги черге кижигүннерин домак иштинден тып билерин чедип алыр. Домактын сөөлүнге бижик демдектерин шын салырын быжыглаары.	1	А.А.Алдын-оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.71, «Домак. Кол сөс биле сөглек-чи»; ар.72, «Тоолчу»
32		Чаъс соонда	Кол сөс биле сөглекчини тодарадыры, ийиги черге кижигүннерге айтырыгларны шын салыры	Сөзүглелдин темазын кол бодалын тодарадып билер болур. Сөзүглелде домактар харылзаазын айтырыглар дузазы-биле илередири. Домак төнгөн утканы илередир деп чүвени	1	А.А.Алдын-оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.76, «Чаъс соонда»

				билиндирери. Домактын чугула болгаш ийиги черге кижигүннерин домак иштинден тып билирин чедип алыр. Домактын сөөлүнгө бижик демдектерин шын салырын быжыглаары.		
33		Катаптаашкын. Экии, чай!	Чугаа сайзырадылгасы.	Сөзүглелдин темазын болгаш кол бодалын тодарадып билир болур.Сөзүглелде домактар харылзаазын айтырыглар дузазы-биле илередири. Домак төнгөн утканы илередир деп чүвени билиндирери. Домактын чугула болгаш ийиги черге кижигүннерин домак иштинден тып билирин чедип алыр. Домактын сөөлүнгө бижик демдектерин шын салырын быжыглаары. Кижиги бойдустун төлү дээрзин билиндирер.	1	«Тыва уруглар чогаалы» Кызыл, 1996ч., ар.116 «Честек-кат»
34		Түңнел кичээл	Сөзүглелдин тоожуушкун, чурумал, угаап-боданышкын хевирлеринге катаптаашкын.	Сөзүглелдин хевирлерин шынтодарадып, оон чижээнге кыскасөзүглелди чогаадып шыдаар чорукту чедип алыр. Тыва кижиги черчуртунга хумагалыг чораан дээрзин угаадып билиндирер.	1	А.А.Алдын-оол «Диктантылар чыындызы», «Эдертиглер чыындызы», «Тоорук»

3 Класс

Чылда - 34 шак, неделяда - 1 шак.

№	Программаның кезээ	Кичээлдин темазы	Теманың утказы	Өөрөдилгениң ажыл-чорудулгазы	Шагы	Ажыглаар материалдар
1.	Катаптаашкын	Катаптаашкын	Дыл болгаш чугаа.Чугаа чүдентургусту нарыл?	Чугаа үезинде хайгаарал, дыңнап бижилге, сөзүглелди домактарга, домактарны сөстөргө чарары.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К.Чульдун «Грамматикти гоюннар»
2		Үннер болгаш үжүктөр делегейи	Үннер болгаш үжүктөр. Ажык болгаш ажык эвес үннер, үжүктөр.	Ажык болгаш ажык эвес үннер болгаш үжүктөрни ылгап билири. Оюн “Тугувус” – өңнээр, домактар чогаадыр. Ында ажык үннер, ыткыр үннер, дүлей үннер ылгап өөрениир. Үн-үжүк	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдун «Грамматикти

				сайгарылгазы.		оюннар»
3		Сөстөрнүн аян чоруу	Домак. Домактын чугула кежигүннери.	Домак. Мергежилгеде бердинген сөстөрнү домактар болу бээр кылдыр тургузуп бижи. Сөөлгү домакта кол сөс, сөглөкчини тыпкаш адаан шыяр.	1	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, Тываның ном үндүрер чери, 1967ч., мерг.181, ар.87
4.		Чыл эгезинин диктантазы «Тоолчу»	Сөс. Сөстү слогтап көжүрери. Чыл эгезинин диктантазы «Тоолчу»	Сөстөрнү слогтарга чарып тургаш дүжүрүп бижиңер. Диктантазынын шын дыңнап, өөрөнгөндүрүмнөрин сагывышаан бижири, уругларнын билиинин деңгелин хынаары. Диктант «Тоолчу». Сөзүглелде 2-ги домакты сайгарар. Кол сөс болгаш сөглөкчини тыпкаш шыяр. Өөреникчи деп сөстүнүн үн, үжүк сайгарылгазын кылыр.	1	И.Ч. Эргил-оол «Тыва дыл», Кызыл, Тываның ном үндүрер чери, 1967ч., мерг.180ар.87. А.А. Алдын-оол «Диктантаылар чыындызы», Кызыл, 2010ч.,ар.80.
5.		Ак бөрт	-даа, -ла, -ле, -на, -не деп артынчыларны шын бижири	«Хар» деп сөзүглел-биле ажыл. -даа, -ла, -ле, -на, -не деп артынчыларлыг сөстөрнү ушта бижиир. Дүрүмнү номчуур, сактып алыр.	1	А.А. Алдын-оол «Диктантаылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.69.
6.		Катчылар	Чүвөлөр аттары көргүзөр сөстөрнү болгаш кылдыныглар көргүзөр сөстөр.	Чүвөлөр аттары көргүзөр сөстөрнү болгаш кылдыныглар көргүзөр сөстөрнү катаптаары, ылгаары, айтырыгларын шын салыры. Домактар сайгарылгазы.	1	А.А. Алдын-оол, М.Ч. Ооржак «Эдэртиглер чыындызы», Тываның ном үндүрер чери, Кызыл, 1982ч., ар.73.
7.		Хуу аттарга улуг үжүк. Словарлыг диктант	Хуу аттарга улуг үжүк. Словарлыг диктант.	Словарлыг диктант «Мажалык». Хуу аттарнын адаан шыяр. Бижиктиг – Хая деп сөстүнүн үжүк сайгарылгазын кыл.	1	А.А. Алдын-оол «Диктантаылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.64.
8.		Чүвөлөрнүн шынарын, демдээн көргүзөр сөстөр	Чүвөлөрнүн шынарын, демдээн көргүзөр сөстөр	Шүлүк «Дуруялар». Аянын номчуур. Бо шүлүктө чүвөлөрнүн шынарын, ылгавырдемдээн көргүскен сөстөрнү айтырыглар дузазы-биле тывар,бижиир. Удурланышкак уткалыг	1	ОоржакДелгер-оол «Хензигбейлер», Шүлүктөр, Тываның ном үндүрер чери, Кызыл, 1993ч.

				демдек аттарын тыпкаш бижи.		
9.	Үннер болгаш үжүктөр	Үннер болгаш үжүктөр делегейи	Үннер болгаш үжүктөр. Узун болгаш кыска ажык үннер.	Үннер болгаш үжүктөр. Узун болгаш кыска ажык үннер. Оюн «Чинчилер». Дүлөй ажык эвес үжүктөрлиг чинчилерни ак олчаан артырып каг. Ыткыр ажык эвес үжүктөрни көгөрти буду. Ажык үжүктөрлиг чинчилерни кызыдыр буду. Чүнүң чуруу-дур? Домактан чогаат.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдум «Грамматиктиг оюннар»
10.		Тыва дылдың онзагайы – өк-биле адаар ажык үннери	Өк-биле адаар ажык үннерлиг сөстөр. Аът, оът, эът, каът, чөп, чаъс, чүък, дүш, аыш-чем деп сөстөр болгаш олардан укталган Сөстөрнүң шын бижилгези	Оюн «Ылгалын хайгаара» Сөстөрнү эжеш аайы-биле номчу. Ажык үннернүң ылгалын хайгаара. Оюн «Чуруун тып» Өк-биле адаар ажык үннерлиг болгаш кыска ажык үннерлиг сөстөрнү тып бижи. Тургустунган Сөс каттыжышкыннарын чуруктары-биле тудуштур	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдум «Грамматиктиг оюннар»
11.		Кызыгаарын шый	Кадыг (ъ) болгаш чымчак (ь) демдектерлиг сөстөр.	Кадыг (ъ) болгаш чымчак (ь) демдектерлиг сөстөрнү адаары, номчууру, дыңнап, сактып бижири.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдум «Грамматиктиг оюннар»
12.		Оюмаа – салым-чаянныг уруг	Е, ё, ю, я деп үжүктөрлиг сөстөр.	Е, ё, ю, я деп үжүктөрлиг сөстөрнүң бижиирин оюннар дузазы-биле чедип аары.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдум «Грамматиктиг оюннар»
13.		Кадарчылар	Шилилгелиг диктант.	Е, ё, ю, я кирген сөстөрнү диктантыдан дыңнааш, тыпкаш, ушта бижири.	1	А.А. Алдын-оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.83.
14.		Чооду биле Мерген ийи	Күштүг, кошкак, эң кошкак ажык эвес үннер.	Үннерни деңнеп хайгаараары, дүлөй азы ыткыр үжүктөрни кожалаштыр бижиириниң	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №2, 2014ч., ар.51,

				дүрүмүнбижээн сөстөрдө кожаланчак ажык эвес үжүктөрүн көгөртүр (ыыткырларын/ кошкактарын) азы ногаарартыр (дүлөйлөрүн/ күштүглерин) өңнөп тургаш, билиндирери. күүседери.		К.Д. Кунгаа
15.		Ажык эвес үннөргүн онзагайы	Эгезинге <i>n</i> болгаш <i>m</i> бижиир сөстөр.	Эгезинде күштүг частышкынныг <i>n</i> база <i>m</i> кирген тыва сөстөргүн болгаш эгезинед <i>n</i> , <i>m</i> кирген орус дылдан үлөгөрлөзөн сөстөргүн бижилгезин хайгаарааш, шын адап, шын сактып бижип өөренир.	1	А.А.Алдын- оол «Эдертиглер чыындызы», Кызыл,1982ч., ар.21.
16.		Тываның тайгалар ы	Чаңчыл ёзугаар т-биле эгелеп бижиир <i>тыва</i> (<i>кижи</i>), <i>Тыва</i> (<i>чурт</i>), <i>тайга</i> , <i>туман</i> , <i>тур</i> , <i>тын</i> , <i>Тес</i> деп сөстөр болгаш олардан укталган сөстөргүн шын бижилгези.	<i>Тыва (чурт)</i> , <i>тыва</i> (<i>кижи</i>), <i>тайга</i> , <i>туман</i> , <i>тур</i> , <i>тын</i> , <i>Тес</i> деп сөстөргө айтырыгларга даянып төрөл сөстөр тургузары. Төрөл сөстөр деп чүл дээрзин катаптаары.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К.Чульдун «Грамматиктиг оюннар»
17.	Сөстүн тургузуу	«Төрөлдер».	Сөстүн тургузуу. Дазыл. Кожумактар. Өскертилге кожумактары.	Бердинген дазылдардан болгашкожумактардан чаа сөстөр тургузары, төрөл сөстөргүн дазылын болгаш өскертилге кожумактарын ылгап шыяры. Өскертилге кожумактарыга хөйүнүн санынын кожумактары хамааржырын тода билиндирери.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К.Чульдун «Грамматиктиг оюннар»
18.		«Төрөлдер»	Сөстүн тургузуу. Дазыл. Чогаадылга кожумактары.	Чогаадылга кожумактары- биле таныжылга. Бердинген дазылдардан айтырыгларга даянып чаа сөстөр тургузары, төрөл сөстөргүн дазылын болгаш чогаадылга кожумактарын ылгап шыяры. Сөстүн тургузуун сайгарып тургаш чурумун шын сагыры.	1	А.А. Алдын- оол «Диктантаыла р чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.67.
19.		Бот ажыл	Сөс иштинге	Сөс иштинге үжүктөргүн катаптап бижиир	1	А.А.Алдын-

			катаптаан ажык эвес үжүктөрнү шын бижири.	чылдагааннарын тода билиндирери, дакпырлаан ажык эвес үжүктөрлүг сөстөрнү сайгарып тургаш, шын шингээттирери.	.	оол «Эдэртиглер чыындызы», Кызыл, 1982ч., ар.27
20.		«Төрелдер» болгаш «эш-өөрлөр»	Тып, тик, төк, тырт, теп, тут деп сөстөрнү кожумактар немежиргешын бижири. Төрел сөстөрнү быжышлаары. *Хөй уткалыг сөстөр-биле ниити таныштырылга	Бердинген дазылдардан айтырыгларгы даянып чаа сөстөр тургузары, төрел сөстөрнү дазылын болгаш чогаадылга кожумактарын ылгап шыяры. Сөстүң тургузуун сайгарып тургаш чурумун шын сагыыры. *Хөй уткалыг сөстөр-биле ниити таныштырылга.	1 .	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К.Чульдум «Грамматиктиг оюннар»
21.		Таарыштыр бижи	-дыр (-дир, -дур, -дүр, -тыр, -тир, -тур, -түр)деп артынчы сөстөрнү бижири.	Сөстөрнүң ажык үннерин болгаш сөөлгү үнүн барымдаалап –дыр деп артынчының вариантыларын шын ажыглаарын билиндирери, дефистеп бижиirin шингээдири. Хайгаарал ажылы, шын адалга болгаш бижилге, бижик демдээ.	1 .	Ооржак Делгер-оол «Хензигбейлер», Тываның ном үндүрер чери, 1993ч., ар.44.
22.		Мага- бодуң билип ал	Дефистеп	Ийи дазылдан тургустунган нарын сөстөрнү дефистеп бижиirin билиндирери. чода, көп-белдир...).	1 .	Чурук-биле ажыл.
23.	Чугаа кезектери	Чаагай дыт	Чүве ады. Чүве аттарының саннарга өскерлири. Домакта санай адаан сөстөрнүн аразынга биче сек	Чувелер аттарын өске чугаа кезектеринден ылгап өөредири болгаш оларны сөзүглел иштинден айтырыглар дузазы-биле шын тып өөренири. Чүве аттарын саннарга өскертири. Домакта санай адаан сөстөрнүн аразынга биче сектерни салып билирин быжыглаары.	1 .	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдум «Грамматиктиг оюннар»
24.			Чүве адының падежтерге өскерлири.	Чүве адының падежтери-биле таныжылга, падежтер айтырыгларын билиндирери. Чүве аттарын падежтерге өскертири, кожумактарын ылгап демдеглээри. Чүве	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдум «Грамматикти

				аттарынга падеж кожумактары немежип турда ажык эвес үжүктөрнү дакпырлап бижиирин шингээдири.		гоюннар»
25.		Тываны ң картазы	Хуу аттарны шынбижири.	Хоорайлар, суурлар, тайгалар, даглар, хемнер, хөлдер, черлераттарын улуг үжүк-биле эгелеп бижиирин өөредиири.	1	Тыва Республиканы нполитиктиг картазы
26.		Шайлааш кын	Демдек аттары. Удурланышка к болгаш чоок уткалыг демдек аттары.	Демдек аттары. Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары. Чувелерниң ылгавырлыг демдектерин көргүзөр база чүве аттарындан чогаадылга кожумактары немеп тургаш демдек аттары тургузары.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдум «Граммат иктиг оюннар»
27.		Араттың чугаазы	Бот ажыл. Түң болгаш дугаар сан аттары. Эдеринчилер.	Чувелерниң санын болгаш дугаарынкөргүзөр сан аттары база түң сан аттарын шингээдири.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №1, 2015ч., ар.31, Б.К. Чульдум «Граммат иктиг оюннар»
28		Ыт	Кылыг сөзү. Кылыг сөзүнүң болур, болбас хевирлери. Домакта санай адаан сөстөрниң аразынга биче сек.	Кылыг сөзүнүң болур болгаш болбас хевирлерин домакка шын илередип билири. Домакка санай адаан сөстөрниң аразынга биче секти шын салыры. Болбас хевириниң кылыг сөстөриниң кожумактарын кажаалай шыйгаш, айтырыын кырынга бижиир.	1	А.А. Алдын- оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.153.
29.		Көк хевек	Кылыг сөзүнүң үелери. <i>Тып,</i> <i>тик, төк,</i> <i>тырт,</i> <i>теп, тут</i> деп сөстөринден укталган кылыг сөстөриниң шын бижилгези.	Сөзүглелди номчааш кылыгсөстөриниң үелерин тывары. Теп, тик, тып, төк, тырт, тут деп сөстөргө кожумактардан немеп бижиир. До- мактар иштинден тик, теп, тут деп дазылдыг сөстөрнү ушта бижээш дазылын шыйып көргүзөр.	1	А.А. Алдын- оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.89.
30.		Хыналда диктант	«Наадым»	Диктантыны шын дыңнап бижири. Сөөлгү сайгарылгазын кылыр.	1	А.А. Алдын- оол «Диктантылар чыындызы»,

						Кызыл, 2010ч., ар.113
31.	Домак болгаш сөзүглел	Ымыраа биле арзылаң	Домак. Медээ айтырыг, кыйгырыг домактары. Домакта санай адаан сөстөрнүн аразынга биче сек.	Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактарын сөзүглелдин иштинден тывары. Домакта санай адаан сөстөрнүн аразынга биче секти салыры.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №2, 2014ч., ар.53, К.Д. Кунгаа
32- 33.		Күскээр	Домактын чугула кежигүннери. Домактын ийиги чергениң кежигүннери. Домакта сөстөрнүн харылзаазы.	Дүжүрүп бижилге. Домактарнын чугула кежигүннерин тодараткаш, ылгап шыяры. Домактарнын ийиги черге кежигүннерин айтырыгларгадаянып тывары. Домактарда сөстөрнүн харылзаазын илередири (схема).	2	А.А. Алдын- оол «Диктантылар чыындызы», Кызыл, 2010ч., ар.108-109
34.		Күшкүл	Сөзүглел.	Сөзүглелде домактарнын аразындахарылзаазын шын илередип билири. Домактарны шын тургузупбижири. Сөзүглелдин планын тургускаш, кезектерге чарып мергежири.	1	«Башкы» журналы, Кызыл, №2, 2014ч., ар.52, К.Д. Кунгаа

4 класс

Чылда - 34 шак, неделяда - 1 шак.

№	Программа нын кезээ	Кичээлди н темазы	Теманың утказы	Өөрөдилгениң ажил- чорудулгазы	Ша гы, хүн ү	Ажыглаар материалдар
1.	Катаптаа шкын	Тываның ыдыктыг аржаан суглары. Тожу кожуун	Домак. Ооң чугула кежигүннери.	Өөреникчилернин чогаадыкчы интеллектуалдыг шаан, бар курлавырын, сонуургалын төрээн дылынга болгаш улусчу ужурларга даянып тургаш «Домак» деп теманы бүрүнү- биле билиндирип сайырадыр.	1	Борис Чюдюк «Эмнээр, домнаар аржааннарлыг, эртинелиг, эргим Тывам» Кызыл, 2007ч., ар.71-74.
2			Домактын ийиги черге кежигүннери. Сөс катыжышкы ннары		1	
3	Сөзүглел. Катаптаа шкын	Чылдың үелери- «Частың ыры»	Тоожуушкун чурумал уткалыг сөзүглелдер.	Айтырыглар ёзугаар сөзүглелди дамчыдары. Тоожушкун уткалыг сөзүглел тургузарын оюн дамчыштыр	1	А.А.Алдын- оол«Эдертигле р чыындызы 1- 3класстарга» Кызыл, 1982ч.,
4.		«Күзүн»			1	

			Чугаа Сайзырадылгазы болгаш	чедип алып.		ар.74
5	Катаптаашкын	Хуулгаазы нсаннар	Үннер болгаш үжүктөр. Слог. Сөстү көжүрери. Сөстүң фонетиктиг сайгарылгазы.	Иллюстрациялыг тайылбыр дузазы-биле үн-үжүктүң ылгавырын, саннар дузазы-биле слог чарып көжүрерин, фонетиктиг сайгарылганы оюн-биле дамчыштыр ханы билиндирер.	1	Хөвөңмей Ойдан-оол «Чаптанчыг Уран-маа» Кызыл, 2006ч., ар.6, «Те мунганым»
6					1	
7		Ажык эвес үннерниң онзагайы	Ажык эвес	Кымны? чүнү? кымнын? чүнүң? кымга? чүгө? кандыг? чүлүг? деп айтырыгларның дузазы-биле сөс отрузунга <i>нн, тт, кк, гг</i> дээнчижектиг ажык эвес үннерни шын бижириң, шын дыңнаарың ханы билиндирип, чогаадыкчы бот ажылдышын күүседирин чедип алып.	1	Методиктиг дузаламчы «Шагаа байырлалының ёзу-чаңчылдары» Кызыл, 2022ч., ар.26, «Шагааның оюннары».
8.		Мээн төрүттүң үнген айым	Сөске чымчак демдек (ь) демдеглээри. Чылдың айлары.	Орус дылдан үлегерлеп алган, тыва дылче очулдуртунмас чымчакдемдектиг сөстөрни чылдың айларыңга даянып билиндирер. Үлегерлеп алган үннү шын дыңнаарың, шын адаарың, номчууруң, бижириң чедип алып.	1	Сюжеттиг чурукка «Чунгулаашкын» деп чугаа тургузары. Дузалал сөстөр: декабрь, коньки.
9	Быжыглаашкын	Сөзүглелди шын дыңнап, сактып бижип өөрениил!	Эдертиг.	1. Коллектив-биле тургускан план ёзугаар эдертигни бижириң билиндирер. 2. Сөзүглелдиң утказын билип алырыңга дузалаар айтырыгларны тургузар.	2	А.А. Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы 1-3 класстарга» Кызыл, 1982ч., ар.65, «Ары»
10						
11	Катаптаашкын	Хойлуг кижикаас, Инектиг кижитодуг	Төрөл сөстөр. Сөстүң тургузуу. Чогаадылга, өскертилге кожумактары. «Хөй уткалыг сөстөр» деп теманы кысказы- биле катаптаары.	Үлегер домакты ажыглап, аңаа даянып «Төрөл сөстөр», «Кожумактар» деп темаларны ханы билиндирип быжыглаар. Айтырыглар дузазы-биле төрөл сөстөрни шын тып билирин база ооң сөс тургузуун шын сайгараарын чедип алып. Хөй уткалыг сөстөрниң уткаларының ылгалын хайгаараары.	2	Ооржак Делгер-оол «Хензигбейлер» Кызыл, 1993ч., ар.30, ыры «Кадарар мен»
12					1	
14	Домак болгаш сөзүглел. Чогаадыкчы Бот ажыл	Тываның байлаа	Грамматиктиг	Сөзүглелдиң аразында тудуш харылзаалыг домак бүрүзүн шындыңнап бижириң чедип алып. Бердинген грамматиктиг даалганышын шингээдиң	1	А.А. Алдын-оол «Диктантаылар чыындызы» Кызыл, 2010ч.,

	кичээли			алырын хынаар.		ар.121.
15	Домак болгаш сөзүглел. Кичээл таныжылга	Тываның эм-оъттары	Нарын сөстөр. Дазылы кызырылган нарын сөстөр дугайында билиг.	Домактар бөдүүн болгаш нарын болур. Нарын домак ийи домактан тургустунар, домак бүрүзү кол сөсболгаш сөглөкчилерлиг болур дээрзин билиндирер, олар бот-боттарынга хамаарышпас, дең эргелиг, үн аянны-биле каттыжарын тайылбырлаар.	1	Ооржак Делгер-оол «Хензигбей» Кызыл, 1993ч., ар.42, «Киш-кулаа»
16			Нарын домак. Чагырышпаан нарын домак.		1	
17	Домак болгаш сөзүглел. Проект кичээл	Эмнээр, домнаар аржааннарлыг, эртинелиг, эргим Тывам. Кызыл кожуун	Чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактар. Чаңгыс аймак кежигүннерниң холбажыр аргалары.	Эвилел чок болгаш <i>а, ынчалза-даа, болгаш, биле</i> деп эвилелдер- биле каттышкан чаңгыс аймак кежигүннерден база санаар үн аяны-биле каттышкан домактарны билиндирип быжыглаар, оларны бижек демдектерин салыр чурумун тускай схемага көргүзүп тайылбырлаар. Кызыл кожууннун девискээринде турар эмниг аржааннарны билиндирип төлевилел ажылын чогаадып кылырын чедип алыр.	1	Борис Чюдюк «Эмнээр, домнаар аржааннарлыг, эртинелиг, эргим Тывам» Кызыл, 2007ч., ар.55-58.
18	Домак. Таныжылга	Ирей, кадай биле Алдын кушкаш	Адалга дугайында ниити билиг. Диалог.	Диалог болгаш дорт чугаалыг домактарны быжыглап, оларга бижек демдектерин салырын хайгаараары. Тоолга даянып «Диалог» деп теманы ханы билиндирер.	1	Методиктиг ду-залакчы «Шагаа байырлалының ёзу-чаңчылдары» Кызыл, 2021ч., ар.13.
19	акичээл				1	
20	Домак. Хыналда ажыл кичээл и	Шугум чазаарда шыгаа, Шуугаар беттинде бодан.	Хыналда диктант. Частырыглар— биле ажыл.	Сөзүглелдин номчулгазын кичээнгейлиг дыңнап бижиирин, дорт чугаалыг болгаш диалог домактарын ылгап шын бижиирин чедип алыр. Ажылда частырыгларны илередип, оларны дүрүмге даянып эдери.	1	А.А. Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы 1-3 класстарга», Кызыл, 1982ч., ар.73, «Катчылар»
21	Морфоло-гия. Катапта ашкын. Чүве ады	Суг куштары	Чүве ады. Чаңгыстың болгаш хөйнүң санында чүве аттарының падежтерге	«Чүве ады» деп теманы суг куштарынга тургускан кроссвордка даянып ханы катаптап билиндирер, оларның падежтерге өскерлирин быжыглаар. Куштарга кижиге ажыктыын, оларны хумагалыг	1	А.А. Алдын-оол «Бодун номчу» Кызыл, 2004ч., ар.68,

22			өскерлири. Орус дылдан үлегерлеп алган сөстөрнүн падежтерге өскерлири.	боорунга болгаш камгалаарынга кыска дыңнадыглар кылырын чедип алыр.	1	«Кажар кушкаш» Ооржак Делгер-оол «Хензиг бейлер» Кызыл, 1993ч.,ар.11, «Светофор»
23	Морфол о-гия. Катапта ашкын. Демдек ады	Чалгаа чорба, Кежээ чору.	Демдек адының чүве аттары-биле холбаазы. Демдек аттарының тургузуун сайгарары. Укталган болгаш укталбаан демдек атта ры, удурланышка к болгаш чоок уткалыг демдек аттары.	Чүвөлөрнүн ылгавыр демдектерин сөстөрүн өске сөстөрдөн ылгапбилирин, чоок болгаш удурланышкак уткалыг демдек аттарыншын тып билирин болгаш укталган, укталбаан демдек аттарын ханы билиндирер. Чогаадыкчы бот ажылды күштелдирер. Демдек ады-биле илереттинген сөглекчилиг домактар-биле ниити таныштырылга (Мээң <u>авам чараш.</u> – Мээң чараш <u>авам ырлаан</u>) чогаадыр болгаш оларның сайгарылгазын күүседир.	1	Хөвөңмей Ой-дан-оол «Чаптанчыг Уранмаа» Кызыл, 2006ч.,ар.11, «Күзел»
24					1	
25 - 26	Морфолог ия.Катапта ашкын. Ат орну	«Ийи күске»	Бирги, ийиги арынның ат оруннарының падежтерге өскерлири. Ол, олар деп үшкү арынның ат оруннарының падежтерге өскерлири.	Ат орну, оон утказы, оларның арыннарга болгаш падежтерге өскерлирин ханы быжыглап катаптаар. Ат оруннарын чугаага шын ажыглаарын чедип алыр. Саннар кирген үлегер домактар, тывызыктар, тоолдар тып дыңнадыгны кылыр.	2	Тыва тоолдар. Аксагалдай ашак, Кызыл, 1992ч., ар.13.
27 . 28 .	Морфолог ия. Катаптааш кын. Кылыг сөзү	Эмнээр, домнаар аржаанна рлыг, эртинели г, эргим Тывам. Бай-Тайга кожуун.	Кылыг сөзүнүн үелерге, арыннарга, саннарга өскерлирин быжыглаар. Кылыг	Өөренип эрткен «Кылыг сөзү» дептеманы долузу-биле быжыглапханы билиндирер. Бай-Тайга кожуунун девискээринде аржааннар-биле таныжып, аңаа даянып кылыг сөзүнүн арынна-рын, саннарын тып билирин чедип	2	Борис Чюдюк «Эмнээр, домнаар ажаннарлыг, эртинелиг, эргим Тывам», Кызыл,

			сөзүнүн дужаал болгаш даар хевирлерин катаптаары.	алыр. Тып алган кылыг сөстөрүн дужаал, даар хевиринче өскертип бижиирин билиндирер.		2007ч.,ар.11-25. Бай-Тайга кожуун
29	Морфология. Кичээл таныжылга	Наречиениң онзагайы.	Наречие – ийиги чергениң кежигүнү болур чугаа кезээ..	Наречие – өсөрилбес чугаа кезээдээрзин билиндирер. Наречиениң утказы болгаш айтырыглары, ону чугаага шын ажыглаарын билиндирер. Чурук ка харылзаалыг чугааны шын тургузуп бижиирин чедип алыр. Домакка ооң ролюн тодарадып билирин билиндирер.	1	А.А. Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы 1-3класстарга», Кызыл, 1982ч.,ар.87, «Аңгыр»
30 31	Морфология. Хыналда ажыл кичээли	Тываның ыяш үнүштери .Шын дыңнап, бижип өөренили!	Хыналда диктант. Частырыглар-биле ажыл.	Сөзүглелди кичээнгейлиг шын дыңнап, дүрген темп-биле бижиирин, сөзүглелдин даалгаларын чедимчелиг күүседирин чедип алыр. Ажылда частырыгларны илередири болгаш оларны дүрүмнерге даянып эдери.	2	А.А. Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы 1-3класстарга», Кызыл, 1982ч.,ар.19, «Чодураа»
32	Быжыглаашкын	Шагааның оюннары.	Домак. Сөс тургузуун быжыглаары.	Бүдүн чылда өөренип эрткен те-маларын оюн дамчыштыр быжыглаары. Схемалар-биле ажылды күштелдирип быжыглаар.Домакта сөстөрнүн аразында харылзаазын тодарадып билирин база оларның айтырыглар дузазы-биле харылзаазын илергейлээрин чедип алыр.	1	Методиктиг ду-заламчы «Шагаа байырлалының ёзу-чаңчылдары», Кызыл, 2022ч.
33	Катаптаашкын. Хыналда ажыл кичээли	Чодураа катап үнүп келген.	Өөредиглиг эдертиг.	Коллектив-биле тургускан план ёзугаар эдертигни бижиирин билиндирер. Сөзүглелдин утказын билип алырынга дузалаар айтырыгларны тургузар.	1	А.А. Алдын-оол «Эдертиглер чыындызы1-3 класстарга», Кызыл,1982ч. , ар.82.
34	Катаптаашкын. Түннел кичээл	Кызыл хоорайның кайгамчыктыг тураскаалдыг черлери	Чугаа кезектеринин дугайында өөрөнгенин түңнээри.	Экскурсия үезинде көргөн, билген чүүлүнге даянып чугаа кезектеринин талазы-биле сайгарылгаларны шын кылып билири, ону чугаага шын ажыглап чогаадыг бижиирин чедип алыр.	1	Хоорайже экскурсия (башкыбоду билир)

*4-кү класска класстан дашкаар «Төрээн дылым – эртинэ-байлаам» өөредилгэ кичээлдериниң календарь- тематиктиг планнаашкынын тургузуп тура ужур-утказы дөмөй темаларны бөлүктөп өөредир арганы ажыглап, бөлүктээн. Ынчангаш «Адалгалыг домактар» деп теманы программаның «Домак» деп кезээнде «Ирей, кадай биле Алдын кушкаш» темада домак кижигүннерин өөрөнгөн соонда улаштыр киирген. «Дорт чугаалыг домактар» деп тема «Төрээн дылым – эртинэ-байлаам» кичээлдериниң программасынче кирбейн барган.

«Демдек ады-биле илереттинген сөглөкчилиг домактар (чижээ, Мээң авам чараш. – Мээң чараш авам ырлаан)» деп тема-биле таныжылганы домактың чугула кижигүннерин өөрөнип тургаш, сайгарылгалар үезинде чедип алыр. Айыт- тынган тема эге класстарның «Тыва дыл» программасында чок-даа болза, хыналда ажылдарда сайгарар домактар аразында ындыг домактар база таваржып турар апарганын барымдаалап, уругларны олар-биле таныштырар сорулга-биле ук программаже киирген.